

ОБМЕЖЕННЯ З АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

**ОНЕГІНА В.М., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР, ГРИНЬ Є.А., К.Е.Н.,
СТ. ВИКЛАДАЧ, ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА**

Розкриваються основні тенденції та проблеми розвитку кооперації як однієї з форм інтеграції в аграрному секторі в Україні

The main tendencies and problems of cooperatives development as a form of integration have been revealed for agrarian sector in Ukraine.

Постановка проблеми. Ідея кооперації є не новою, зародження кооперації відносять до епохи відродження. Перше кооперативне товариство в Україні було створено в 1866 році (тобто майже 150 років тому) в Харкові.

До кооперації зверталися з різними цілями в радянські часи. З розвитку кооперативів почалося становлення підприємництва на початку ринкових реформ. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» було прийнято ще у липні 1997 року. У 2000 році був виданий Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки на ринкових засадах». Більш того, кооперація зайнята чинне місце в аграрному секторі у розвинутих країнах. 18 червня 2002 року Генеральна асамблея ООН прийнята спеціальну резолюцію 56/114 «Кооперативи в процесі соціального розвитку», в якій рекомендувала урядам країни всіляко підтримувати становлення кооперації як важливий чинник зростання економік, подолання бідності, забезпечення продуктивної зайнятості.

У прийнятих Програмах (Комплексна програма підтримки розвитку українського села на період до 2015 р., Програма становлення і розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів до 2015 р.(прийнята у 2009 р.) передбачена низка заходів з підтримки становлення кооперативів. У 2012 році розпочалися активні заходи уряду з впровадження ініціативи „Рідне село”. Але незважаючи на доведення світовою практикою ефективності

кооперації, увагу держави до її розвитку, на 01.07.2012 р. за даними Мінагрополітики було зареєстровано в Україні 764 обслуговуючих кооперативи, при цьому у Донецькій області – лише 10, Миколаївській та Одеській – 9, Тернопільській – 6, Харківській – 12.

Обґрунтування шляхів розвитку кооперації можливо лише на основі виявлення його обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення і розвитку кооперативів в Україні розглядалися в працях багатьох вчених, зокрема Т.О. Зінчука, М.Й. Маліка, В.Я. Меселя-Веселяка та багатьох інших [2-4,7]. Але ще велика низка проблем розвитку кооперації залишається невирішеною.

Мета статті – визначити обмеження з розвитку кооперації в сучасних умовах в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В структурі сучасного сільського господарства в Україні чітко виділяються чотири групи господарств. Перша група – агро холдинги та великі сільськогосподарські підприємства, що мають у використанні понад 10 тисяч гектарів сільськогосподарських угідь, друга група – середні та малі сільськогосподарські підприємства, наступна група – фермерські господарства, та четверта група – господарства населення. Саме підвищення ефективності господарської діяльності, збільшення доходів для господарств третьої та четвертої групи, а також малих підприємств, спроможні забезпечити сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Фахівці ННЦ ІАЕ доводять, що закупівельні ціни в господарствах населення є нижчими від цін на продовольчих ринках на молоко, яловичину у 3 рази, на свинину – у 2,3 рази, на картоплю на 25%, на яблука – на 55%; внаслідок цінових різниць селянські господарства втрачають лише від реалізації молока 26 млрд. грн., м'яса – 16 млрд. грн. Відповідно, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи мали б забезпечити надходження цих доходів сільськогосподарським товаровиробникам. Та процеси активізації обслуговуючої кооперації відбуваються надто повільно.

Обмеження з розвитку кооперації сформувалися наразі в Україні в сфері правового поля, оподаткування, фінансових ресурсів, структури ринків.

Сучасна законодавча база з питань створення та діяльності сільськогосподарських кооперативів включає, насамперед, Закон

України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV; Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97 – ВР в редакції Закону України від 20.11.2012 р. №5495-VI, Господарський кодекс України в редакції Закону України від 16.01.2003 р. №436-IV, Закон України «Про споживчу кооперацію» від 10.04.1992 р. №2265-XII.

У 2012 р. у новій редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» були внесені зміни стосовно визначення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу (в якому передбачено спрямування діяльності кооперативу лише на обслуговування його членів), видів обслуговуючих кооперативів, принципів діяльності кооперативів, змісту статуту, а також введені Правила внутрішньогосподарської діяльності. Відповідно до чинного законодавства сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – це кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб - виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів [6]. Залежно від виду діяльності обслуговуючі кооперативи поділяються на: переробні, заготівельно-збутові, постачальницькі та інші.

У разі поєднання декількох видів діяльності утворюються багатофункціональні кооперативи, яких зареєстровано майже половина (44%) від загальної кількості зареєстрованих обслуговуючих кооперативів в Україні [4]. У перспективі, за результатами опитування у Харківській області у 2012 році, селяни віддають перевагу створенню переробних та заготівельно-збутових кооперативів.

При цьому в редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» 2012 р. можливість надання послуг кооперативами стороннім особам непередбачена. Така можливість була виключена у зв'язку з підкресленням статусу кооперативу як неприбуткових організацій. Але ці зміни не були доповнені змінами у Податковому кодексі, а тому засновники кооперативів мають доводити у податкових органах неприбутковий характер діяльності обслуговуючих кооперативів. Така подвійність норм законодавства є дійсним обмеженням на шляху розвитку кооперації.

У світовій практиці доходи кооперативів виключені з

оподаткуванню податком на прибуток, оскільки оподатковуються як доходи членів кооперативів. В Україні, незважаючи на часткові зміни у законодавстві, фактично доходи кооперативів залишаються під подвійним оподаткуванням.

Однією з суттєвих перешкод розвитку кооперації селяни під час опитування, проведеного в 2012 р. в Харківській області, назвали нестачу фінансових ресурсів для заснування (82,2% опитуваних) та забезпечення діяльності кооперативів (58,1%). У той же час банківські кредити залишаються занадто дорогими, та у постановах щодо розподілу коштів бюджетної підтримки аграрного сектора обслуговуючі кооперативи не завжди передбачаються.

Законодавство з питань кооперації, незважаючи на внесені зміни, залишається суперечливим.

Інституціональні ніші, які мали б заповнити кооперативи у структурі ринків сільськогосподарської продукції та послуг, активно заповнюють посередники та переробники, що не сприяє збільшенню доходів товаровиробників. Для перемоги кооперативів над ними у конкурентній боротьбі необхідна державна підтримка.

Висновки. Отже, для подолання існуючих обмежень з розвитку кооперації необхідно вжити такі заходи:

1. Забезпечити в законодавчо-нормативних актах з питань оподаткування правовий режим визнання кооперативів як неприбуткових організацій з метою уникнення подвійного оподаткування членів кооперативу, та послуг, що він надає. З цією метою необхідно внести зміни до ст.157 Податкового кодексу України, у якій включити обслуговуючий сільськогосподарський кооператив до переліку неприбуткових установ та організацій. Або визнати їх прибуток, як такий, що не оподатковується податком на прибуток підприємств, а оподатковується в складі доходів його членів.

2. У відповідних постановах КМУ щодо порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, у т.ч. з розвитку тваринництва, виноградарства, садівництва та хмелярства, здешевлення кредитів, компенсації вартості техніки, закуплених тварин та інші, до складу одержувачів коштів підтримки включити сільськогосподарські кооперативи.

3. Розробити Інтернет - ресурс, який містив би нормативно-правову базу щодо створення та регулювання діяльності

сільськогосподарських кооперативів, навчально-практичні матеріали, збірники та посібники з розвитку кооперативного руху на селі, інформаційні матеріали щодо вітчизняного та світового досвіду сільськогосподарської кооперації, можливості одержання грантів. Також розробити та запропонувати селянам типові статuti та бізнес-плани створення кооперативів, приклади документації, необхідної для одержання грантів.

4. Організувати семінари, тренінги для керівників і працівників сільськогосподарських підприємств, фермерів, селян з метою підвищення знань про сільськогосподарську кооперацію, зміни нормативно-правового поля, що регулює їх діяльність, особливості ведення бухгалтерського обліку та оподаткування членів кооперативу, механізми державної підтримки їх розвитку.

5. Розробити й прийняти регіональні програми розвитку кооперації.

6. Забезпечити державну підтримку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації через механізм державних замовлень.

Література.

1. Господарський кодекс України в редакції Закону України від 16.01.2003 р. №436-IV [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>

2. Зінчук Т.О. Теоретично-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду / Т.О. Зінчук, В.І. Ткачук // Економіка АПК. – 2011. - №1. – С. 27-34.

3. Малік М.Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК // Економіка АПК. – 2010, - №3. с. 3- 10.

4. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток та ефективність організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві України / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2004. – № 11. – С. 18–24.

5. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 р. №1087-IV [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>

6. Про сільськогосподарську кооперацію Закон України від 17.07.1997 р. №469/97 – ВР в редакції Закону України від 20.11.2012 р. №5495-VI, [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.gov.ua>

7. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. Доп. [О.М. Бородіна, В.М. Гесць, А.О. Гуторов та ін.] / За ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56 с.